

PROBLEMI HABSBURŠKO-MLETAČKOG RAZGRANIČENJA U PODGORJU I POZRMANJU POTKRAJ 17. I POČETKOM 18. STOLJEĆA*

Željko HOLJEVAC
Institut društvenih znanosti 'Ivo Pilar' u Zagrebu

UDK 949.75:943.6:945.0 (17.–18. st.)
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 10. IV. 2002.

Na temelju arhivske građe, objavljenih izvora i literature autor prikazuje habsburško-mletačke pogranične sporove i pretenzije na međi Like i Dalmacije prije, za vrijeme i poslije Karlovačkog mira 1699. godine i utvrđivanja novih granica.

1. UVODNE NAPOMENE

Habsburška Monarhija i Mletačka Republika bile su saveznice u Bečkom (ili Morejskom) ratu (1683.–1699. god.) protiv Osmanskog Carstva. Ipak, njihovi su vanjskopolitički motivi potkraj 17. i početkom 18. stoljeća, unatoč mnogim njihovim europskim povezanostima i neupitnom ratnom savezništvu u okviru protuosmanske Svete lige pod papinim pokroviteljstvom (od 1684. godine), bili nerijetko vrlo različiti, a odnosi nipošto harmonični. Stoga je i pitanje njihova razgraničenja u Podgorju i Pozrmanju u obzoru Karlovačkog mira na prijelazu iz 17. u 18. stoljeće, u velikoj mjeri pitanje odnosa snaga u konfrontaciji proturječnih interesa i oprječnih aspiracija Habsburške Monarhije i Mletačke Republike, kojima je uspostavljenje međusobnoga diferencijalnog razmaka u “novim stečevinama” bilo podjednako bitno kao i njihov zajednički istup protiv Osmanskog Carstva u velikom ratu koncem 17. stoljeća.

U Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu (naravno i drugdje) ima razmjerno dovoljno izvorne građe koja pokazuje da se radi o procesu uvelike konfliktne naravi.

---

* Prilog je nastao na podlozi priopćenja koje je pisac ovih redaka podnio na međunarodnom znanstvenom skupu “Mir u Srijemskim Karlovcima 1699. godine i nove granice”, održanom 18.–19. studenoga 1999. u organizaciji Hrvatskog instituta za povijest u Zagrebu. Kako zasad nema izgleda da bi se najavljeni zbornik radova sa spomenutoga znanstvenog skupa u skorije vrijeme mogao pojaviti, autor je odlučio ponuditi svoj prilog ovome časopisu.

Sve izrazitijem habsburškom prodiranju u istočnojadranski areal tijekom 17. stoljeća suprotstavlja se nastojanje Mlečana da, usporedno s teritorijalnim proširenjem na račun Osmanlija u Dalmaciji, protegnu svoju vlast i na južni dio Podgorja, Pozrmanje i južnu Liku, zapravo da tako zadrže i osiguraju svoj apsolutni *dominium per mare*.¹ Stoga u spornim predjelima na međi Like i Dalmacije krajem 17. i početkom 18. stoljeća dolazi do čestih sporova, nesuglasica, incidenata, pa i do otvorenih oružanih sukoba (npr. oko Zvonigrada), čak i nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine i utvrđivanja novih granica.

2. HISTORIOGRAFIJA, IZVORI, POLAZIŠTA

Pitanje habsburško-mletačkog razgraničenja u Velebitskom podgorju i u dolini rijeke Zrmanje krajem 17. i početkom 18. stoljeća nije dosad bilo u većoj mjeri predmetom posebnih istraživačkih interesa niti je u historiografiji prikazano na način koji bi se mogao ocijeniti zadovoljavajućim, iako je riječ o problematici od presudne važnosti za povijesno oblikovanje današnje regionalne ličko-dalmatinske granice (u zemljopisnom smislu) koja u svojim prepoznatljivim konturama nastaje upravo u to vrijeme. U arhivima i drugim ustanovama u Zagrebu, Zadru, Veneciji, Grazu, Beču, Bologni i drugdje sačuvano je dosta povijesne građe o toj problematici. Uvažavajući ovom prilikom različite i nesumljivo korisne doprinose u relevantnom istraživačkom traganju,² potrebno je ipak dodati opasku kako mnoga vrijedna narativna i druga vrela, koja na ovaj ili onaj način svjedoče o raznim aspektima povijesti dotičnog prostora u naznačenom vremenu, još ni izdaleka nisu dovoljno istražena i proučena niti su u cijelosti objavljena. Imajući na umu neke prepoznatljive historiografske artikulacije cjelokupne problematike, može se reći da je utvrđivanje habsburško-mletačke granice prema Osmanskom Carstvu još uvijek bitno poznatije,³ nego njihovo uzajamno razgraničenje.

S tog stajališta smisao je ovog priloga u pokušaju da se na temelju tragova u različitim vrelima rekonstruiraju i ukratko prikažu relevantna povijesna zbivanja na terenu, da se pomoću izvornih obavijesti skrene pozornost na mnoge pojedinosti u kojima su se tada izravno prožimale brojne habsburško-mletačke konvergencije i divergencije, i da se na neki način uobliče manje rješenja, a više mogući poticaji za daljnja istraživanja. Dakako, valorizirani aspekti naslovljene problematike samo su dio

---

¹ Usp. Drago ROKSANDIĆ, The Triplex Confinium. International Research Project: Objectives, Approaches and Methods, u: Isti (ed.), *Microhistory of the Triplex Confinium. International Project. Conference Papers (Budapest, March 21–22, 1997)*, Budapest, 1998., str. 11.

² Vidi zbirke objavljenih izvora: Boško DESNICA, *Istorija kotarskih uskoka*, sv. I (1646.–1684.), sv. II (1684.–1749.), Beograd, 1950.–1951; Radoslav LOPAŠIĆ, *Spomenici Hrvatske krajine*, knj. II (1610.–1693.), knj. III (1693.–1780.), MSHSM JA, vol. 16, vol. 20, Zagreb, 1885.–1889.

³ Vidi: Ešref KOVAČEVIĆ, *Granice Bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici po odredbama Karlovačkog mira*, Sarajevo, 1973.

složenih i slojevitih habsburško-mletačkih odnosa u europskom obzorju toga vremena.

Prilog se zasniva većim dijelom na referentnoj građi iz Hrvatskog državnog arhiva u Zagrebu⁴ i manjim dijelom na nekim spisima koje je pisac ovih redaka ljeti 1997. godine prikupio u Štajerskom Zemaljskom arhivu (*Steiermärkisches Landesarchiv*) u Grazu (pretežito u fondu Dvorske komore).⁵ Sve su to izvori habsburške provenijencije i oni nužno odražavaju habsburški pogled na problematiku. Bilo bi vrlo zanimljivo vidjeti što je o svemu tome mislila druga strana, ali to bez upuštanja u specijalizirana istraživanja ne samo u Državnom arhivu u Zadru nego i u Državnom arhivu u Veneciji (*Archivio di Stato di Venezia*) nije izvedivo. Važnost koju u svemu tome može imati Ratni arhiv (*Kriegsarchiv*) u Beču (napose fond gradačkog Dvorskog ratnog vijeća, ali i drugo gradivo) nije ni potrebno posebno naglašavati. Dakako, to je pitanje nekih budućih i opsežnijih istraživanja. Stoga i ovaj rad treba shvatiti kao prilog boljem poznavanju cjelokupne materije, ali tek kao jedan korak u njezinoj cjelovitoj obradi.

3. HABSBUROVCI I MLEČANI NA MEĐI LIKE I DALMACIJE

a) Pogranični sporovi prije 1699. godine

Povremeni upadi Mlečana i njihovih podanika iz Dalmacije u habsburško Podgorje (i u osmansku Liku) zabilježeni su već sredinom 17. stoljeća. Stoga je car Ferdinand III. dana 19. listopada 1656. godine prihvatio prijedloge o suzbijanju mletačkih upada na područje morske obale i poboljšanju sustava obrane u Karlobagu.⁶ Priobalni podvelebitski pojas od Senja do ušća rijeke Zrmanje, između osmanske Like i Krbave i Jadranskog mora pod mletačkom dominacijom, bio je u to vrijeme u sustavu Primorske

---

⁴ Riječ je uglavnom o kut. I-IV iz fonda "Spisi Like i Krbave" (dalje: SLK). Spisi u kut. I su numerirani, pa se redovito citira broj spisa, broj kutije i godina. Spisi u kut. II (1699.) imaju oznaku br. 35/69. Spisi u kut. III (1700., 1701.) najčešće nisu numerirani niti posebno označeni, pa se uglavnom citira samo broj kutije i godina. Iz kut. IV (1708.) korišten je spis datiran 25. rujna 1708. godine. Pojedinačno navođenje nenumeriranih i posebno neoznačenih spisa po dataciji ili na neki drugi način bilo bi iz više razloga prilično nepraktično i nepregledno, pa su ove napomene nužne.

⁵ Na temelju uvida u gradačke arhivske dokumente, sudjelovao sam na međunarodnoj konferenciji "Plan and Practice: How to Construct a Border Society? The 'Triplex Confinium' (The Ottoman, Venetian, Habsburg Military Borders) cca. 1700–1750" na Sveučilištu u Grazu od 9. do 12. prosinca 1998. godine s priopćenjem pod naslovom "*The 'Triplex Confinium' in the Habsburg-Venetian Relations at the End of the 17th Century*". Kasnije sam priredio i pisani rad na tu temu, koji je objavljen u posebnom zborniku istraživačkog projekta "Triplex Confinium" na engleskom jeziku pod naslovom *Constructing Border Societies on the Triplex Confinium*, Budapest, 2000., str. 117–140. Zbornik su uredili Drago Roksandić i Nataša Štefanec. Ovaj prilog, iako konceptijski bitno izmijenjen i uveliko upotpunjen novim spoznajama na temelju uvida u zagrebačko arhivsko gradivo, u potpunosti je komplementaran s tim radom. Zahvaljujem ovom prigodom djelatnicima Hrvatskog državnog arhiva (dalje: HDA) na dobroj suradnji prilikom rada na građi koju sam koristio u ovom prilogu. Zahvalan sam također i osoblju Štajerskog Zemaljskog arhiva (dalje: Stmk. LA) na svojevremenoj susretljivosti, kao i svima onima koji su me svojom pomoću i poticanjem zadužili.

⁶ HDA, SLK, kut. I, br. 6 (1656.).

krajine, odnosno Senjske velike kapetanije, pa je tako i karlovački general grof Johann Joseph von Herberstein u svoje vrijeme (prije smrti 1689. godine) suvereno upravljao tim područjem kao integralnim dijelom habsburškoga vojnokrajiškog prostora u hrvatskim zemljama. U znak izravne habsburške jurisdikcije (*“Signum Possessionis Domini Territorialis”*) nad tim područjem, uvođenje u službu novoga zapovijedajućeg generala u Karlovcu – prema starom običaju (*“pro more Gentis, et Patriae”*) – redovito se oglašavalo s tri pucnja iz mužara u podgorskom mjestu Dračevcu u blizini ušća Zrmanje, kako se dogodilo npr. 1656. za nastupa grofa Tattenbacha ili 1669. godine pri instalaciji grofa Herbersteina.⁷

Premda se habsburška vlast u to vrijeme protezala do Obrovca, čini se da ona u tim krajevima nije bila naročito čvrsta. Iz više razloga (zbog udaljenosti i nepovoljnoga geostrategijskog položaja izduženog primorskog pojasa na međi triju imperijalnih sustava, a ranije dobrim dijelom i zbog senjskih uskoka) moguće je pretpostavljati da se u duljem trajanju radilo o više ili manje formalnom habsburškom vrhovništvu u Podgorju i o često vrlo promjenjivim stvarnim odnosima na terenu, što je omogućavalo svakojako upletanje mletačkih vlasti iz susjednoga i tom prostoru mnogo bližega dalmatinskog priobalja u lokalne prilike. Tako je karlovački general Herberstein 1669. godine izvijestio, među ostalim, da mletački kapetan Frane Posedarski pokušava odvoditi žitelje Karlobaga i okolice.⁸ Pritom valja imati na umu da su mnogi nerijetko i sami uskakali iz habsburškog i osmanskog područja na mletačko, i obrnuto. Pod prijetnjom opasnosti od osmanske provale u Ravne kotare, mletački providur u Dalmaciji Valier zapovijedio je 19. veljače 1679. godine glavarima više kotarskih mjesta, ali i glavarima Starigrada i Dračevca u Podgorju da slušaju zapovijedi koje će im izdati Stojan Janković i drugi lokalni vođe pod mletačkim nadzorom.⁹ Ako je mletački providur mogao izdati takvu zapovijed u to vrijeme neupitno habsburškim podanicima, onda je sasvim izvjesno da je sustavnom mletačkom prisvajanju Podgorja 1680-ih i osobito tijekom 1690-ih godina prethodila postupna mletačka penetracija tih krajeva već u ranijem razdoblju.

Karlovački general grof Herberstein izvijestio je 7. prosinca 1682. godine Dvorsko ratno vijeće u Grazu da Mlečani pod izgovorom opasnosti od kuge s naoružanim brodovima bdiju nad morem, svakodnevno proširuju svoju vlast i granice u Podgorju i ponašaju se kao da njima pripada skoro sve do Karlobaga. Naveo je uz to da čak i Osmanlije (zapravo njihovi podanici) pod zaštitom mletačkih podanika u Vinjercu i Mogošu tjeraju svoju stoku preko habsburških granica na ispašu u Modrič nedaleko Dračevca, iako su ti isti mletački podanici iz Vinjerca i obližnjih mjesta pod mletačkim suverenitetom dotad redovito plaćali odgovarajuću pristojbu karlovačkom generalu kako bi im se dopustilo korištenje pašnjaka s desne strane Zrmanje, napose u zimskom

---

⁷ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.). Usp. HDA, SLK, kut. IV (1708.).

⁸ HDA, SLK, kut. I, br. 8 (1669.).

⁹ B. DESNICA, nav. dj., sv. I, str. 212.

razdoblju.¹⁰ Bilo je to baš uoči velikoga 16-godišnjeg rata s Osmanlijama (koji se razbuktao poslije slamanja dvomjesečne osmanske opsade Beča 12. rujna 1683. godine) i svih promjena u odnosima na terenu, koje će taj rat neposredno izazvati.

Prema habsburškim izvorima, mletački su podanici 1685. godine upali u gornju Liku i spalili kuće u Raduču, Lovincu i Gračacu, ali su ta mjesta kasnije sami napustili. Mlečani su 1686. zauzeli Sinj i 1688. godine Knin, ali su prije toga Senjani prodrli do Obrovca i potpuno devastirali njegovu okolicu. Zatim su Mlečani kod Zemunika potukli Osmanlije, koji su poslije pada Knina sami napustili Obrovac, Nadin, Vranu, Ostrovcu, Bribir, Islam i okolna mjesta jer im je na vijesti o kršćanskom napredovanju bilo zapovijedeno da se sa svojim glavarima povuku prema Gračacu i Udbini, gdje su se zadržali sve dok ih karlovački general Herberstein u srpnju 1689. godine nije odatle potjerao.¹¹ Napuštena osmanska mjesta između Krke i Zrmanje Mlečani su jednostavno preuzeli, a u Kegleviću, Zvonigradu i drugim mjestima u Pozrmanju postavili su svoje posade. Tako je mletački providur (general) u Dalmaciji Alessandro Molini postavio 24. svibnja 1690. godine Ivana Zinobada za guvernadura Zvonigrada sa zadaćom da organizira postrojbu od pedeset domaćih pješaka, koja će čuvati tu utvrdu. Zinobada je ujedno imenovao kapetanom te postrojbe s plaćom u iznosu od 14 dukata na mjesec.¹²

Početak 1689. godine Mlečani su se s 27 ratnih brodova iznenada pojavili pred Karlobagom. Došli su pred Karlobag 15. ožujka 1689. godine u poslijepodnevnim satima pod vodstvom kolunela (domaćeg kapetana u mletačkoj službi) Frane Posedarskog i odveli “dvojicu Vlaha”, nekog Lazara Došenovića i Matu Mažurana. Ispitivanjem više svjedoka u Karlobagu (pop Juraj Smolić, knez Jerko Bevandić i dr.) u povodu tog događaja utvrđeno je da je Posedarski s mletačkim brodovljem namjeravao neke obitelji, privučene raznim obećanjem o materijalnom probitku, prevesti na mletačko tlo u Dalmaciji. Karlovački general Herberstein pisao je uskoro o tome mletačkom generalu Cornaru u Dalmaciji, zahtijevajući od njega da se odvedena (zapravo s Mlečanima odbjela) dvojica vrata u Karlobag, da se kapetan Posedarski razriješi vojne službe i da ga se zbog počinjenih prijestupa primjereno kazni, da se habsburški podanici više ne odvoze i ne uznemiravaju i da se napokon sve povrati u prvobitno stanje. Slučajno ili ne, general Cornaro je odgovorio kako on o svemu tome ništa ne zna.¹³

Svojim sve izrazitijim prodiranjem u Podgorje, Pozrmanje i južnu Liku tijekom Bečkog (ili Morejskog) rata (1683.–1699.) Mlečani su na neki način izravno potaknuli Habsburgovce na sustavno osvajanje Like i Krbave. Doduše, već 1685. godine karlovački general Herberstein je uz pomoć domaćih ustanika i zajedno s hrvatskim krajišnicima

---

¹⁰ HDA, SLK, kut. I, br. 9 (1682.).

¹¹ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

¹² B. DESNICA, nav. dj., sv. II, str. 267–268.

¹³ HDA, SLK, kut. I, br. 19 (1689.). Usp. R. LOPAŠIĆ, *Dva hrvatska junaka. Marko Mesić i Luka Ibrišimović*, Zagreb, 1888., str. 41.

devastirao cijelu Krbavu i zauzeo više osmanskih utvrda u Lici, ali je sveukupni intenzitet bojnih djelovanja u ličkim krajevima tada još uvijek bio bitno niži u odnosu na ugarsko i slavonsko bojište. Zbog svojih interesa Habsburška Monarhija nije mogla dopustiti da Mletačka Republika u međuvremenu može bitno stekne neočekivanu prednost u toj stratezijski važnoj regiji, pa je potkraj 1680-ih godina ubrzala vojničke aktivnosti oko konačne rekonkviste Like i Krbave. Ipak, habsburška je premoć u Lici i Krbavi definitivno potvrđena tek oružanim zaposjedanjem svih utvrđenih mjesta i konačnim zauzimanjem osmanske Udbine 21. srpnja 1689. godine. General Herberstein je neposredno poslije pada Udbine izvijestio više nadleštvo da su se zaposjedanjem Like i Krbave odnosi snaga na terenu bitno promijenili u habsburšku korist, pa je predložio da se carska vlast uspostavi i u prostoru oko Gračaca i Obrovca.¹⁴ Ali, Mlečani su tada već bili sasvim prevladali u Pozrmanju, a 1690. godine mletački je zastavnik Juričević s posadom zaposjeo i Gračac, koji se zbog svoje stratezijske važnosti u ponekim onodobnim izvorima naziva ne samo “najznačajnijim mjestom gornje Like” (“*Vornehmste Orth von der Obern Licca*”) nego i “vratima Like i Krbave” (“*ein Thor von Licca und Carabavia*”).¹⁵ Bilo je više nego očito da Mlečani nastoje i predjele u južnoj Lici podrediti svojoj jurisdikciji. Stoga su habsburške vlasti morale reagirati, pa je krajiški zapovjednik barun Johann Wilhelm von Kušlan, na zapovijed tadašnjeg upravitelja Karlovačkog generalata grofa Josipa Rabatte, uskoro “*armata manu*” istjerao mletačku miliciju iz Gračaca.¹⁶

Iz prepiske između senjskog velikog kapetana i novog upravitelja Karlovačkog generalata baruna Rudolfa von Edlinga, Dvorskog ratnog vijeća u Grazu i cara Leopolda I. u Beču tijekom 1693. godine proizlazi da su Mlečani te godine u luci Dračevcu blizu ušća Zrmanje počeli podizati neke zgrade, postavljati straže u Podgorju, sustavno prisvajati to područje i nametati svoju vlast lokalnim žiteljima. Kako je barunu Edlingu bilo zapovijedeno da u Podgorju održi habsburšku vlast, on je izvijestio više nadleštvo da se to bez opasnosti rata s Mletačkom Republikom ne može postići. Naime, barun Edling je zapovijedio lokalnim žiteljima u podgorskim mjestima da se pokoravaju isključivo habsburškoj vlasti, zaprijetivši u protivnom pustošenjem njihove zemlje ognjem i mačem, ali je njima i mletački providur u Dalmaciji Daniel Dolfin u međuvremenu također zapovijedio da se kao njegovi vjerni službenici podčinjavaju mletačkoj jurisdikciji. Kad je barun Edling poslao tri dočasnika u Starigrad da ispituju stanje na terenu, tamošnji “vlaški vođa i kapetan” knez Franko Katalinić (podrijetlom iz Sv. Jurja kod Senja) izjasnio se da lokalni žitelji hoće ostati neutralni sve dok se između Habsburške Monarhije i Mletačke Republike u potpunosti ne raščisti spor oko njihove pripadnosti.¹⁷

---

¹⁴ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

¹⁵ Ibid.

¹⁶ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.). Usp. HDA, SLK, kut. IV (1708.).

¹⁷ HDA, SLK, kut. I, br. 25, 26, 30, 31, 32 (1693.).

Dugotrajno nastojanje habsburškoga dvora da se pogranični sporovi u Podgorju riješe diplomatskim putem preko carskog veleposlanika u Veneciji, nije urodilo plodom. Štoviše, nepomirljive suprotnosti i sukobi interesa na kopnu i moru doveli su 1690-ih godina do radikalnog pogoršanja habsburško-mletačkih odnosa. Izvori spominju nered, prepade, pljačke, povrede, oduzimanje brodova, razna uznemiravanja, zaposjedanja, prisvajanja, otvorene neprijateljske ispade i napade, kao i druge oblike nasilnog djelovanja i ponašanja Mlečana na kopnu i moru.¹⁸ Stoga je car Leopold 4. prosinca 1694. godine zapovijedio da se u Podgorju više ne toleriraju nikakve mletačke posade, nego da se one odatle uporabom krajiškog ljudstva ako treba i silom izbace, da se mjesto Dračevac zbog njegove posebne važnosti utvrdi i zaposjedne s odgovarajućom posadom i da se na silu u svakom slučaju odgovori silom. Ukoliko se podanici u Starigradu i okolici ne bi milom priveli pokornosti, spomenuto je mjesto trebalo spaliti i na taj način uništiti njihovu egzistencijalnu osnovu, a uhvaćene pojedince strogo kazniti za primjer ostalima. Ujedno su barun Edling i karlovački porkulab Andrija Jakob Falvi trebali do daljnjih zapovijedi braniti habsburški posjed u tom kraju. Habsburškom veleposlaniku u Veneciji, grofu Franzu von Thurnu vladar je tada zapovijedio da u otvorenom prosvjedu zatraži od Mletačke Republike dostojnu zadovoljštinu i potpunu obustavu svakojakih ispada i nasilja, kažnjavanje mletačkog generala u Dalmaciji zbog prisvajanja Dračevca i okolnog teritorija te povrat svega što je na ovaj ili onaj način bilo oduzeto ili otuđeno.¹⁹

Budući da je tada od zapovijedajućeg generala u Karlovcu, grofa Franza Karla von Auersperga zatražen plan i proračun graditeljskih troškova za podizanje nekoliko utvrda u Dračevcu, on se 4. siječnja 1695. godine u pismu Dvorskom ratnom vijeću požalio da nema na raspolaganju nikakvog inženjera koji bi mogao izraditi potreban nacrt i specificirati graditeljske troškove. Osim toga, osvrnuo se i na očekivane probleme u realizaciji tih poslova s obzirom na udaljenost Dračevca od krajiškog zaleđa i moguće poteškoće s osmanske i mletačke strane. Unatoč trenutačno velikom snijegu u gorju i drugim teškoćama, karlovački general je najavio da će uskoro s odgovarajućom posadom zaposjesti i utvrditi Dračevac.²⁰ Ali, do sukoba s Venecijom u Podgorju tada ipak nije došlo.

Budući da su habsburške vlasti mletačko zaposjedanje i otuđivanje tog područja smatrale uzurpacijom i okupacijom, gotovo neprijateljskim činom, car Leopold je 6. srpnja 1696. godine, na temelju izvješća i prijedloga svojih podređenih, zapovijedio novom habsburškom veleposlaniku u Veneciji da on s najvećom mogućom ozbiljnošću zatraži od Mletačke Republike neodgodivi povrat zaposjednutih mjesta u Podgorju, osobito mjesta Dračevca u tom kraju. Zbog toga su, doduše, u Veneciji odmah poduzeti odgovarajući koraci u tom pravcu, ali od svega toga nije bilo nikakve koristi.

---

¹⁸ HDA, SLK, kut. I, br. 33 (1693.). Usp. Stmk. LA, HK 1694-V-34.

¹⁹ HDA, SLK, kut. I, br. 33 (1693.).

²⁰ Ibid.

Zaposjednuta mjesta u Podgorju, kojima su Mlečani upravljali s oružjem u ruci, ne samo da nisu bila odstupljena nego su tamošnji habsburški podanici s mletačke strane bili bez ikakvih zazora mnogostruko izloženi svakojakom nasilju. Ubrzo se ispostavilo da je krajnji cilj i svrha toga diplomatskog natezanja zapravo nastojanje Mletačke Republike da se dobije na vremenu kako bi, makar i silom, učvrstila svoju vlast na zaposjednutom području i tako spriječila da se ono "*ex praescriptione temporis*" vrati Habsburškoj Monarhiji.²¹ Budući da se na diplomatskoj razini očito nije moglo ništa bitno postići, bilo je jasno kako habsburške vlasti i ovaj put trebaju razmišljati o drugim sredstvima i metodama.

Po mišljenju komorskog časnika grofa Antonija Coroninija, koje je on u jesen 1696. godine iznio u svom izvješću Dvorskoj komori u Grazu, bilo bi neophodno na bilo koji način zaposjesti spomenuto okupirano područje, poglavito stoga jer u protivnom zbog nedostatka pašnjaka za ispašu stoke, osobito u zimskom razdoblju, gornji dio Like, smatrao je, neko vrijeme neće biti nastanjiv, budući da se ondje naprosto neće zadržati nikakvi vlasnici stoke, odnosno tamošnji žitelji. Taj bi se problem, po njemu, mogao riješiti na sljedeći način: kad bi se povratila zaposjednuta mjesta, mnogi "katolički Morlaci", koji su se tada nalazili u Lici, vrlo bi rado otišli tamo živjeti. U tom slučaju oni bi sami, smatrao je Coronini, graničili s Mlečanima i Osmanlijama kod Mazina ("*et farano il Confino é i Veneti et Turchi dalla parte di Masin*"). Kako bi novi doseljenici u Podgorju i Pozrmanju mogli uopće graničiti s Osmanlijama i Mlečanima kod Mazina (u unutrašnjosti), grof Coronini nije pojasnio. Na zemlji koju su spomenuti željeli trenutačno posjedovati, a koja bi njihovim odlaskom ostala prazna, mogli bi se poslije toga nastaniti drugi podanici, što bi, po njegovoj ocjeni, svakako bilo korisno jer bi oni plaćali pristojbe Dvorskoj komori.²²

Stoga je grof Coronini u tom izvješću predložio Dvorskoj komori da se više ne odugovlači s povratom područja koje su Mlečani neovlašteno okupirali, nego treba nastojati da Dvorsko ratno vijeće, na temelju prethodne zapovijedi vladara, izda odgovarajuću novu zapovijed zapovjedniku Karlovačkog generalata i vojnim vlastima Senjske velike kapetanije i Otočke kapetanije u Primorskoj krajini, po kojoj bi oni morali s krajiškom vojskom zaposjesti sporna mjesta i krajeve. Po njegovu mišljenju, ne bi trebalo biti problema oko dobivanja takve zapovijedi, budući da su se slične zapovijedi izdavale već nekoliko puta u prošlosti. Otušeno područje trebalo je, dakle, vratiti s oružjem u ruci. Mletačke podanike i druge žitelje, koji su trenutačno prebivali u spornim mjestima i priznavali mletačku vlast, trebalo je odatle silom protjerati, a njihove kuće, izgrađene većinom od drveta, razoriti i savnati sa zemljom. Na taj način, smatrao je Coronini, žitelji toga područja bili bi protjerani bez velikih nereda, a Dvorska komora bi došla u posjed čitave Like i Podgorja. Ujedno je Coronini predložio da se vojnim zapovjednicima u Lici zapovijedi da tako osvojeno područje nasele "s katoličkim

---

²¹ Stmk. LA, HK 1696-XII-2.

²² Ibid.

Morlacima” i da ga, kao uostalom i sva druga novostečena pogranična područja, pod svaku cijenu održe pod suverenitetom Habsburške Monarhije.²³

Prijedlog grofa Coroninija Dvorska je komora 5. prosinca 1696. godine prihvatila i u gotovo posve identičnom obliku prosljedila caru Leopoldu. On je trebao donijeti konačnu odluku o načinu daljnjeg rješavanja problema otuđenog dijela Podgorja. Taj kraj Mletačka Republika je, kako se u izvoru usput navodi, zaposjela bez ikakva otpora s habsburške strane, a krajiški vođe i zapovjednici nisu ništa učinili da se tome suprotstave, iako su, u skladu s ranijim zapovijedima, trebali poduzeti odgovarajuće mjere u tom smislu.²⁴

U zaposjednutom dijelu Podgorja između rijeke Zrmanje i Karlobaga, opsega oko 40 talijanskih milja, Mlečani su se u međuvremenu počeli utvrđivati i pripremati za obranu tog područja i vlastitim snagama podizati utvrde u Dračevcu, očekujući vjerojatno u perspektivi primjerenu reakciju s habsburške strane. Tako je mletački providur u Dalmaciji Dolfin 1. studenoga 1696. godine osnovao u Starigradu pod Velebitom postrojbu od pedeset ljudi iz tog kraja pod zapovjedništvom kapetana Vida Katalinića sa zadaćom da čuva Velebitsko podgorje na koje su pretendirali Habsburgovci. Zanimljivo je obrazloženje tog poteza. Naime, providur je kao razlog za tu mjeru naveo težnju mletačke vlade da na taj način pomogne stanovništvu koje se ne može prehranjivati jer je cijeli kraj tako neplodan i tako oskudan,²⁵ iako je pravi uzrok takvih vojničkih priprema očito moglo biti jedino naslućivanje potencijalne opasnosti s habsburške strane. Prema habsburškim podatcima, koje je 26. prosinca 1696. godine iznio tadašnji predsjednik Dvorske komore grof Franz Adam von Dietrichstein, mletačke su vlasti u južnom Podgorju potkraj 1696. godine raspolagale s jednom utvrdom u izgradnji i sa 150 ljudi pod oružjem, pripravnih da odbiju eventualni napad izvana ili pokušaj sprječavanja, odnosno ometanja njihovih aktivnosti.²⁶

Nakon što se – na temelju izvješća grofa Coroninija, Dvorske komore u Grazu i predstavnika gradskih vlasti u Trstu, zatim mišljenja tadašnjeg predsjednika Dvorske komore grofa Dietrichsteina i njezina tajnika Johanna Christoph von Abelea te drugih spoznaja o neprijateljskim postupcima Mletačke Republike – podrobno upoznao s tom problematikom, car Leopold je zaključio da se, unatoč više puta bezuspješno traženoj pravednoj zadovoljštini i drugim nastojanjima, ne može nadati nikakvu dobru niti pozitivnom pomaku s mletačke strane. Stoga je 2. siječnja 1697. godine iznova zapovijedio da karlovački general, uz pomoć zapovjednika u Otočcu i drugih susjednih krajiških zapovjednika i zajedno s dovoljnim brojem žitelja iz Like i Krbave, u skorije vrijeme povрати sporno područje, i to, ako je ikako moguće, mirnim putem, kako se

---

²³ Ibid.

²⁴ Ibid.

²⁵ B. DESNICA, nav. dj., sv. II, str. 331–332.

²⁶ HDA, SLK, kut. I, br. 43 (1697.).

(ipak) ne bi nužno isprovocirao izravan sukob s Mletačkom Republikom.²⁷

Da bi se to postiglo, trebalo je, po vladarevoj zamisli, djelovati na sljedeći način. Prije svega, bilo je predviđeno da karlovački general (koji je bio zadužen za provedbu te zadaće) sve mletačke podanike koji su od ranije živjeli u tom kraju, a posebice one koji su u novije vrijeme ondje naseljeni, iznova uzme u habsburšku službu i zatraži od njih prisegu vjernosti (“*Juramentum fidelitatis, Subjectionis et obedientia*”). Po tako položenoj prisezi, trebalo je, nadalje, sve mletačke pristaše ili promletački raspoložene žitelje u Dračevcu i ostalim mjestima u Podgorju preseliti u druga mjesta, koja su bila dodijeljena službenicima Dvorske komore i u svakom slučaju dovoljno daleko kako oni ne bi mogli više računati na mletačku pomoć. Njima i njihovim obiteljima trebalo je u novoj sredini osigurati zadovoljavajuće uvjete života te ih opskrbiti živežnim namirnicama.²⁸ Premda u izvoru nije izrijeком spomenuto gdje bi to moglo biti, lako je moguće, imajući na umu prijedlog grofa Coroninija, pretpostaviti da je vladar vjerojatno mislio na neko područje u Lici i Krbavi.

One koji bi se možebitno svemu tome usprotivili ili bi se pokušali oduprijeti, trebalo je protjerati, njihove kolovođe staviti u zatvor, a kuće i druge nastambe pretvoriti u pepeo i sravnati sa zemljom. Na taj način trebalo je čitavu Liku, Krbavu i Podgorje najzad očistiti od svih mletačkih pristaša i simpatizera, a njih bez daljnjega protjerati. U tako ponovno stečenom spornom području, poradi njegove bolje pokrivenosti, trebalo je naseliti dovoljan broj novih i pouzdanih žitelja te ih opskrbiti nužnim streljivom, plaćom i živežnim namirnicama prema njihovim potrebama. To su na primjeren način trebali obaviti komorski službenici uz potporu unutarjoaustrijskih zemalja Koruške i Kranjske. Nakon što bi se ranije otuđeno područje na taj način vratilo u posjed Habsburške Monarhije, karlovački bi general trebao voditi računa o tome da se ondje Mlečanima ubuduće više ne prepusti niti najmanji dio zemlje i nastojati da se oni za sva vremena, milom ili silom, drže podalje od habsburškog teritorija. Iako zadaća, koja je time povjerena karlovačkom generalu, nije bila nimalo jednostavna, vladar je smatrao da se može pouzdati u njegovo iskustvo, vještinu i osjećaj za dužnost.²⁹

Zbog odsutnosti karlovačkog generala grofa Auersperga i senjskog velikog kapetana baruna Edlinga, koji su početkom 1697. godine neko vrijeme boravili na carskom dvoru u Beču (otputovali su odatle tek uoči priprema za opsadu Bihaća), zbog zauzetosti hrvatskih i drugih habsburških snaga pripremanama za opsadu Bihaća te konačno zbog sâme (i neuspješno izvedene) opsade u lipnju 1697. godine, to se nije dogodilo. U nastojanju da izbjegne prostituiranje vlastitog autoriteta, car Leopold je u dva navrata, 4. i 25. svibnja 1697. godine, opetovano zahtijevao da se mletačke utvrde u Dračevcu i drugim mjestima u Podgorju, po punom okončanju bihačke operacije, uporabom vojne sile svakako demoliraju, da se mletački službenici odatle “*manu*

---

²⁷ Ibid.

²⁸ Stmk. LA, HK 1696-XII-2.

²⁹ Ibid.

Militari” protjeraju i da se to mjesto zaposjedne i čuva s dovoljnim snagama te opskrbi nužnim potrepštinama.³⁰ Ali, do sukoba s Venecijom zbog Podgorja očito ni ovaj put nije došlo. Zašto je planirano rješavanje pograničnih problema korištenjem sile dvaput izostalo, teško je preciznije ustanoviti. Vjerojatno je u oba slučaja prevladala ocjena kako bi izravna konfrontacija s Mletačkom Republikom mogla imati nesagledive posljedice s obzirom na činjenicu da je rat s Osmanskim Carstvom još uvijek bio aktualan.

b) Sukobi oko Podgorja i Pozrmanja 1699. godine

Mirovnim ugovorima između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva te između Osmanskog Carstva i Mletačke Republike u Srijemskim Karlovcima, koji su potpisani 26. siječnja 1699. odnosno 7. veljače 1700. godine, završen je Bečki rat. Mir je bio sklopljen, ali nove granice nisu odmah utvrđene. Zbog toga su nastavljeni habsburško-mletački sporovi oko pripadnosti Starigrada, Dračevca, Zvonigrada i drugih mjesta u južnom Podgorju i u dolini rijeke Zrmanje, utoliko prije što su obje strane nastojale zauzeti što bolje teritorijalne pozicije prije formiranja i početka rada mješovitih povjerenstava za razgraničenje, koja su po duhu i slovu Karlovačkog mira imala odrediti nove granice među donedavno zaraćenim imperijalnim sustavima na terenu.³¹ Mletačka Republika je prethodno zaposjednuta mjesta i krajeve u Podgorju i Pozrmanju namjeravala priključiti svojoj “*nojvoj stečevini*” (*Acquisto nuovo*) u Dalmaciji. Međutim, zbog habsburških nastojanja da se spomenuti predjeli, sjeverno i sjeverozapadno od rijeke Zrmanje, pripoje isključivo Monarhiji, ponovno je došlo do sukoba.

Kako prijašnji habsburški planovi o povratu otuđenih mjesta i krajeva u Podgorju i Pozrmanju nisu bili ostvareni, u proljeće 1699. godine oživjele su ideje o habsburškom zaposjedanju i utvrđivanju tih mjesta, poglavito Dračevca i Zvonigrada, vojnom silom, utoliko prije što je rat sa zajedničkim “*neprijateljem kršćanskog imena*” (“*Christiani Nominis hoste*”) u međuvremenu ipak bio završen. Prema habsburškim podacima, mjesto Dračevac imalo je jednu utvrdu u ruševnom stanju, a branilo ga je 30 do 40 Mlečana (ili njihovih podanika). Habsburške su vlasti smatrale kako ne bi bio osobit problem zauzeti to mjesto, utoliko više što su tamošnji žitelji, više ili manje vrlo labilan oslonac mletačke vlasti, na neki način bili gospodarski ovisni o ličkom zaleđu (“*... habitanti, che pure Senza La Lika uiuer non puono*”). Utvrda Zvonigrad u blizini izvora Zrmanje, u kojoj se tada nalazila mletačka posada, iako je također bila u prilično ruševnom stanju, smatrala se najznačajnijim mjestom u cijelom kraju (“*der importantiste orth dieser gegent*”), jer je dominirala prirodnim komunikacijskim prostorom između

---

³⁰ HDA, SLK, kut. I, br. 43 (1697.), br. 45 (1697.).

³¹ O tome vidi: Milan KRUHEK, Granice Hrvatskog Kraljevstva u međunarodnim državnim ugovorima (Od mira na Žitvi 1606. do mira u Svištovu 1791.), *Povijesni prilozi*, br. 10, Zagreb, 1991., str. 37–79; Milan KRUHEK – Augustin PAVLOVIĆ, Granice Republike Hrvatske u svjetlu Karlovačkog (1699.) i Požarevačkog (1718.) mira, *Croatica Christiana Periodica*, br. 2/XV, Zagreb, 1991., str. 105–138.

Dinare i Velebita koji je povezivao Liku s Dalmacijom. Zbog takva zemljopisnog položaja i strategijske važnosti, Zvonigrad se u onodobnim izvorima često naziva “ključem” ili “vratima” Dalmacije (“*Schlüssel in Dalmatien*”, “*la chiave della Dalmatia*”, “*La porta tra La Lika, e tra La Dalmatia*”). Prema habsburškim podacima, utvrdu je branila mletačka posada koja se sastojala od jednoga talijanskog (mletačkog) zapovjednika i 60 “morlačkih stipendiatu”, tj. domaćih plaćenika u mletačkoj vojnoj službi.³²

Pored nesumljive geopolitičke i strategijske važnosti, Zvonigrad je svakako imao i osjetno gospodarsko značenje, prije svega s obzirom na transhumantno stočarstvo. Ono se u tim krajevima u ranom novom vijeku pojavilo kao prilagodba agrarne ekonomije nesigurnim ratnim prilikama,³³ jer je pokretnu stoku u slučajevima iznenadnih neprijateljskih provala svakako bilo moguće brže skloniti i lakše zaštititi nego imobilne ratarske usjeve koji su u takvim prilikama redovito stradavali. I dok su se lički stočari pretežito koristili zimskim ispašama (zbog oštrem klime i velikih snjegova tijekom zime u gornjoj Lici) u Podgorju i drugdje, dalmatinski su stočari u ljetnom razdoblju (zbog krševitog tla u sjevernoj Dalmaciji te velikih vrućina i česte oskudice vode) prelazili sa svojom stokom na brdovite pašnjake južne Like oko Popine, Mazina i okolnih mjesta. Prema nekim onodobnim podacima, mletački su podanici na tim pašnjacima, između lipnja i rujna svake godine, napasali preko 300 komada stoke.³⁴ Pritom su se koristili zvonigradskim krajem kao pogodnim prolazom, pa je Mlečanima već i stoga moglo biti u interesu da po mogućnosti trajno zadrže u svojim rukama nadzor nad tim područjem. S druge strane, za Habsburgovce je potencijalna uspostava kontrolirane i time uveliko posredovane komunikacije u tom kraju mogla biti bitnom pretpostavkom za definitivno ozbiljenje i učvršćenje njihove vlasti nad južnom Likom.

Stoga je car Leopold I. travnja 1699. godine zapovijedio da se utvrđeni burgovi i mjesta u spornim predjelima u primorju i unutrašnjosti, napose Strmica, Obrovac, Starigrad i Karlobag, pregledaju i opskrbe posadama i nužnim potrepštinama i da se Mlečani, ako se zateknu u nekom mjestu, odatle izbace milom ili u slučaju otpora “*manu forti, et Militari*”. Takvo rješenje odmah je podržao zapovijedajući general u Hrvatskoj i Primorskoj krajini grof Auersperg. On je u svom izvješću od 20. i 27. travnja 1699. godine naglasio da bi se povratom priobalnoga podvelebitskog distrikta između Like i Dalmacije, poslije šestogodišnje mletačke uzurpacije tog područja, poboljšalo opće stanje u Karlovačkom generalatu. Na sličan način očitovale se o tom predmetu i Dvorsko ratno vijeće u Grazu, koje se 27. travnja i 2. svibnja 1699. godine zauzelo kod vladara za to da se granica s Mletačkom Republikom utvrdi na rijeci

---

³² Stmk. LA, HK 1699-VI-60.

³³ O tome vidi: Mirela SLUKAN, *Kartografski izvori za povijest Triplex Confiniuma. Cartographic Sources for the History of the Triplex Confinium. Kartographische Quellen zur Geschichte des Triplex Confinium*, Zagreb, 1999., str. 35–36, 72–73, 116–118.

³⁴ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

Zrmanji.³⁵

Vladar je 6. svibnja 1699. godine iznova zapovijedio da se jedno povjerenstvo odmah zaputi u grofovije Liku i Krbavu kako bi se ispitalo stanje u svim mjestima s desne strane Zrmanje i da se Mlečani, koji su bez njegove privole i odobrenja zauzeli ili zaposjeli neka mjesta, odatle izbace milom ili u slučaju otpora, kako je već prethodno bilo spomenuto, "*manu forti, et Militari*". I dok je karlovački general Auersperg u međuvremenu pozvan na dvor, zadaću da preotme sporna mjesta pod trenutačnim mletačkim nadzorom dobio je veliki kapetan Slunja i Žumberka barun Johann Wilhelm von Kušlan. U skladu s takvom vladarskom odlukom i primjerenim uputama, Kušlan je već 19. svibnja 1699. godine najavio skoro poduzimanje odgovarajućih koraka u tom pravcu, i to u neposrednoj suradnji s ravnateljem komorskih primorskih dobara u Bakru grofom Ludovikom (Ludwigom) Coroninijem. Uslijedile su tri naredne carske zapovijedi od 16., 23. i 27. svibnja 1699. godine, kojim su se regulirali neki detalji u svezi s povratom, zaposjedanjem, utvrđivanjem i nadgledanjem spornih mjesta na razmeđu Like i Dalmacije, koja su se trenutačno nalazila pod mletačkim nadzorom, dakako prije dolaska povjerenstva za razgraničenje u te krajeve. Na mletačkoj je strani u međuvremenu primijećeno poduzimanje izvjesnih koraka nedvojbeno obrambene naravi. Prema izvješću karlovačkog generala Auersperga od 7. i 8. lipnja 1699. godine, mletački je general u Dalmaciji posjetio Obrovac, a u Zadar je pristiglo šest marsilijana (vrsta broda) s oko 3000 ljudi.³⁶ Vjerojatno se radilo o mjerama sigurnosti poradi naslućivanja potencijalne opasnosti.

Početak lipnja 1699. godine okupila se u južnoj Lici (u blizini utvrde Gračac, smještene, prema izvoru, pored dvaju puteva: jedan je vodio prema Dračevcu, a drugi prema Zvonigradu) brojna habsburška vojska koja je imala zadaću osvojiti Zvonigrad. Sastojala se od preko 400 primorskih krajišnika i oko 1000 naoružanih ljudi iz Like i Krbave (s pridodanim snagama), koji su zajedno s barunom Kušlanom i grofom Coroninijem 7. lipnja 1699. godine stigli u Gračac. Za pohod na Zvonigrad prikupljeno je ukupno oko 1500 vojnika, uglavnom pješaka.³⁷

Prema referentnim izvorima, ta je habsburška vojska – pod zapovjedništvom ravnatelja komorskih primorskih dobara u Bakru grofa Ludovika (Ludwiga) Coroninija, velikog kapetana Slunja i Žumberka baruna Johanna Wilhelma von Kušlana, grofa Antonija Coroninija i drugih vojnih vođa – krenula 8. lipnja 1699. godine iz Gračaca prema obližnjem selu Popini. Odatle se spustila u dolinu rijeke Zrmanje i 9. lipnja 1699. godine u poslijepodnevnim satima stigla pred Zvonigrad, rasporedivši se za opsadu u dolini pod spomenutom utvrdom koja se nalazila na visokom stjenovitom brdu s desne strane rijeke Zrmanje. Barun Kušlan zatražio je predaju utvrde, ali je mletački zapovjednik odvratio da će se oduprijeti. Stoga je Kušlan odmah s dijelom

---

³⁵ Ibid.

³⁶ Ibid.

³⁷ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.); Stmk. LA, HK 1699-VI-60.

Ljudstva došao sasvim pod zidine Zvonigrada i opet pozvao mletačkog zapovjednika da preda utvrdu, jer se u njoj ionako ne može dulje braniti, a njemu i njegovim ljudima obećao je da će moći slobodno otići kuda god žele. Prema Kušlanovim podatcima, utvrdu je redovno branilo 50 ljudi, ali se u vrijeme neočekivanog dolaska habsburških snaga u njoj nalazila samo polovica ljudstva sa zapovjednikom na čelu. Malobrojna mletačka posada ipak nije pristala na predaju utvrde, nego je pružila kraći otpor; ubrzo je (“poslije slabog otpora”)³⁸ bila svladana i primorana na predaju. Kad je habsburška vojska prodrla u utvrdu, zapovjednik mletačke posade, koji se pojavio “sa stijegom u jednoj i kuburom u drugoj ruci” (“*con il stendardo in una mano, e con una pistola nell'altra*”), morao se pomiriti s padom Zvonigrada. Dok su se habsburški vojnici neposredno po zauzimanju utvrde bavili popravljanjem oštećenja, grof Ludovik Coronini napisao je izvješće o zauzeću Zvonigrada i poslao ga nadležnim vlastima po kapetanu Antunu Markoviću. Poslije predaje mletačkom je zapovjedniku omogućen slobodan odlazak i on je 10. lipnja 1699. godine s dijelom svojih ljudi “*mit sack vndt Packh*” otišao prema Zadru.³⁹

Istog dana, 10. lipnja 1699. godine, pojavio se pred Zvonigradom jedan mletački serdar s oko 50 konja(nika), jedan kapetan i drugi predstavnici mletačke vlasti s pritužbama zbog osvajanja utvrde u vrijeme mira i prijetnjama napadom vlastitih snaga. Istog dana Mlečani su se s otprilike 200 konja neočekivano pojavili s lijeve strane Zrmanje, ali nisu ništa neprijateljski poduzimali. Zbog toga su se habsburške snage zadržale i sljedeći dan, 11. lipnja 1699. godine, utaborene u blizini Zvonigrada. Ne primijetivši tamo drugih pokreta Mlečana, habsburški su vojni vođe odlučili 12. lipnja 1699. godine povući se prema Gračacu, udaljenom pet sati od Zvonigrada, utoliko prije što su oskudijevali stočnom hranom i brašnom, pa se vojska počela osipati: unovačeni domaći ljudi, “koji ne znaju ni za posluš ni za vjeru” (“*che non hanno, ne obediienza, ne fede*”), svakodnevno su napuštali krajišku vojsku.⁴⁰

Krajišnici, pretežno lokalni seljaci i vojnici, bili su uglavnom vezani uz svoj zavičaj u kojem su živjeli i koji su bili navikli braniti, a djelotvoran mehanizam dulje uporabe krajiških snaga u udaljenijim predjelima u to vrijeme još nije postojao. Osim toga, oni su, prema starom krajiškom običaju, u svakom pohodu raspolagali vlastitim živežnim namirnicama samo za dva tjedna sveukupne bojne spremnosti. Po isteku tih 14 dana obično se raspuštalo više od polovice unovačenog ljudstva. Stoga je i ovaj put *ad hoc* sastavljenu krajišku vojsku, ubrzo poslije zauzimanja Zvonigrada, napustilo više od dva dijela prikupljenog ljudstva, utoliko prije što pitanje učinkovite logističke potpore za dulje održavanje angažiranih snaga u tom pohodu uopće nije bilo adekvatno riješeno. Od oko 1500 ljudi, koliko ih je na početku otišlo pod Zvonigrad, nije ostalo na okupu više od pet stotina – navodi se u izvoru. U samoj utvrdi ostalo je oko 100

---

³⁸ HDA, SLK, kut. IV (1708.).

³⁹ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.); Stmk. LA, HK 1699-VI-60.

⁴⁰ Ibid.

naoružanih ljudi, pretežito iz Like i Krbave. Prema izvoru, nitko od krajiških “stipendiata” nije htio ondje ostati poradi obrane Zvonigrada. Budući da se u Zvonigradu nije moglo boraviti bez ikakvih sredstava, posadi su odobrena četiri florina za mjesec dana i kruh (“*quattro fiorini al mese, et il pane*”), zapravo mjesečna plaća i uobičajene živežne namirnice. Zapovjedništvo nad utvrdom preuzeo je do daljnjega grof Antonio Coronini, koji se u cijelom pothvatu, sudeći prema Kušlanovim ocjenama, pokazao žustrim, a i inače se isticao dobrom službom. Od baruna Kušlana dobio je na raspolaganje potrebno streljivo: 12 centi baruta, kao i isto toliko olova, koje je u međuvremenu dopremljeno iz Karlovca. S druge je strane grof Ludovik Coronini, ravnatelj komorskih primorskih dobara u Bakru, obećao da će posadu uredno opskrbiti živežnim namirnicama.⁴¹

Po odlasku preostalih habsburških snaga, 13. lipnja 1699. godine, pojavilo se pred Zvonigradom oko 1500 mletačkih konjanika i pješaka iz Dalmacije. Utaborili su se u blizini utvrde i preuzeli kontrolu nad rijekom Zrmanjom koja je tekla nadomak utvrde. Budući da je braniteljima u međuvremenu ponestalo vode, neki su izašli izvan zidina kako bi je uzeli iz rijeke pa je došlo do okršaja s mletačkim snagama koje su na njih otvorile vatru. Prema izvoru, na mletačkoj su strani poginula dva čovjeka i jedan konj, dok je na habsburškoj jedan čovjek ranjen. Tek oko pola noći pošlo je posadi za rukom, pod puščanom vatrom i zaštitom mraka, domoći se vode. Malo kasnije dopremljeno je i nešto brašna i drugih sredstava, koje su branitelji uspjeli nekako uvesti u utvrdu.⁴²

Sljedećeg dana, 14. lipnja 1699. godine, Mlečani su opkolili cijelo brdo s utvrdom na njemu. Tada su trojica mletačkih serdara zatražila razgovor s grofom Antonijem Coroninijem, zapovjednikom posade u Zvonigradu. Ponovili su pritužbe zbog habsburškog osvajanja utvrde u vrijeme mira, ali i prijetnje, te zatražili predaju Zvonigrada, što je Coronini odlučno odbio. Odlučio je braniti se do posljednjeg čovjeka i ostati vjeran Monarhiji. Istog dana on je iz opsjednute utvrde uspio poslati pisamce grofu Ludoviku Coroniniju i barunu Kušlanu u Gračac s obavijestima o trenutačnom stanju stvari i, dakako, molbom za pomoć.⁴³

Čim je primio vijest o mletačkoj opsadi Zvonigrada, grof Ludovik Coronini poslao je 15. lipnja 1699. godine iz Gračaca, po novom glasniku Saveriju Massimu Zanuttiju, izvješće sa svim priložima vladaru, Dvorskoj komori i krajiškom povjerenstvu kako bi se oni upoznali sa situacijom na terenu i tako bili u mogućnosti poduzeti odgovarajuće mjere te donijeti onakve odluke kakve budu smatrali najprikladnijima u datim okolnostima. Skrenuo je, među ostalim, pozornost i na habsburške granice na moru koje, po njemu, uopće nisu bile branjene. Ako se ondje upuste u bilo kakav pothvat, Mlečani bi u svemu mogli lako uspjeti zahvaljujući pogodnostima koje im

---

⁴¹ Ibid.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid.

pružaju njihove pomorske snage – smatrao je Coronini. U nastojanju da pritekne u pomoć opsjednutim braniteljima u Zvonigradu, sâm je pokušao trenutačno skupiti ljude u Lici, a odgovarajuće korake odmah je poduzeo i barun Kušlan. Tijekom mletačke opsade Zvonigrada u Lici je bila oglašena uzbuna, ali su netom prikupljene snage i sredstva bile nedostatni. Jedva pedesetak ljudi otišlo je u dolinu Zrmanje i ulogorilo se nadomak ruševinama drevne kule Keglević, očito s namjerom da brane pristup Zvonigradu iz Knina. Kasnije je prikupljeno oko 300 konjanika i nešto malo pješaka, većinom iz Like. Iz Primorske krajine nije došao gotovo nitko. Sudeći prema izvoru, iznimka je bio samo otočki kapetan Strassoldo. Ali, on je došao samo s ovećom pratnjom, a ne s vojskom. “Da smo imali samo petsto njemačkih draguna, mogli smo se uzdati da ćemo još noćas otjerati Mlečane i prekinuti opsadu, ma kako snažna bila, no s ovim ljudima ništa se ne može učiniti” – rezignirano je ustvrdio Coronini. Dvorsku je komoru posebno zamolio da mu osigura primjerene zalihe, poglavito s obzirom na činjenicu da on, kako je naveo, nema na raspolaganju gotovo nikakvih sredstava (ni novca, ni streljiva, ni opreme), kojim bi se mogao trenutačno poslužiti. “Žito i brašno što se nalaze u Bakru u ovom će trenutku biti teško prevesti morskim putem, sve da i imam takve ovlasti, a kopnom je to gotovo nemoguće, jer je put vrlo dug i konji se ne mogu nabaviti čak ni novcem, da bismo prenijeli to malo žita i opreme što imamo” – dodao je Coronini. Na kraju je zamolio da se Zvonigrad zbog njegove iznimne strategijske važnosti ipak ne napusti ni pod koju cijenu.⁴⁴

Kad je barun Kušlan stigao u bojni logor u Gračacu i 14. lipnja 1699. godine zaprimio vijest o mletačkoj navali na Zvonigrad, zapovijedio je svim mjestima “da se bez najmanjeg gubljenja vremena sve što može, kako u Lici tako i u Primorskoj krajini, nositi pušku treba skupiti ovamo u logor”, ali je uspio trenutačno okupiti jedva oko 200 ljudi. S dijelom ljudstva, koje se okupilo iste noći, rano ujutro 15. lipnja 1699. godine pritekao je u pomoć Zvonigradu i ondje zajedno sa zapovjednikom utvrde grofom Coroninijem prikladno obavio sve što je bilo potrebno učiniti. Istog dana vratio se u Gračac jer su se Mlečani u međuvremenu povukli, ali su kasno navečer u habsburški bojni logor u Gračacu stigla dva momka iz Zvonigrada koje je poslao grof Coronini s obavijestima da su se Mlečani istog dana u poslijepodnevnim satima, kad su saznali za odlazak habsburške milicije, pojavili na udaljenosti od jednog sata od Zvonigrada. Stoga je barun Kušlan rano ujutro, 16. lipnja 1699. godine, s otprilike 500 konjanika opet odjahao prema Zvonigradu, kamo je stigao oko podne i ustanovio kako je utvrda u dovoljnoj mjeri opskrbljena s ljudstvom, živežnim namirnicama i streljivom. S vodom, koja se držala u kacama i drugom posuđu, posada je mogla izdržati mletačku navalu do tri tjedna. Nakon što je u Zvonigradu obavio sve što je bilo potrebno, Kušlan je odatle 17. lipnja 1699. godine iznova otišao i navečer istog dana vratio se u bojni logor u Gračac. U svom izvješću Dvorskom ratnom vijeću iz Gračaca od 18. lipnja 1699. godine najavio je kako će sutradan, 19. lipnja, poći u Udbinu zajedno s grofom

---

⁴⁴ Stmk. LA, HK 1699-VI-60.

Ludovikom Coroninijem ususret carskim povjerenicima koji su onamo trebali stići kako bi se sastali s mletačkim povjerenikom (koji je već nekoliko tjedana čekao kod Knina) i pritom utvrdili nove granice te raspravili tekuće probleme, sporna pitanja i međusobne nesuglasice.⁴⁵

Budući da mu je, u međuvremenu, povjereno dvorsko povjerenstvo za posjet zaposjednutim mjestima u Lici i Krbavi i onima u Podgorju i Pozrmanju koje su Mlečani okupirali, barun Kušlan je 24. lipnja 1699. godine zamolio Dvorsku komoru za financijsku potporu, odnosno poseban novčani dodatak ("*liffergelt*"). Zatražio je da mu se isplati najmanje 600 florina, dakako, uvažavajući u potpunosti ono što su dobivali ostali povjerenici. Kao razloge za to naveo je da ima velike izdatke i troškove, da mu je čak vlastiti konj (kojeg ne bi, kako je istaknuo, mogao nabaviti za taj iznos) stradao na lošim putovima itd. Dvorska komora je smatrala da bi svaki krajiški časnik trebao potražiti financijski dodatak za sebe u izvozu i uvozu, dakle u trgovini, u području gdje zapovijeda, a ne da ga zahtijeva iz komorskih sredstava i pričuva. Ona je, zapravo, nastojala onemogućiti da takva neuobičajena molba preraste u praksu, pa nije mogla postupiti drugačije nego odbiti potencijalne molitelje. Ipak, u ovom je slučaju odlučila 27. lipnja 1699. godine napraviti iznimku i barunu Kušlanu, zbog njegove vjerne službe i obveza pri carskom povjerenstvu, odobriti traženi iznos, ali ne kao poseban dodatak, nego kao neku vrstu naknade. Budući da se i car Leopold 22. srpnja 1699. godine složio s takvim mišljenjem Dvorske komore, Kušlanu je odobreno 600 florina (ili guldena). No, čini se da se isplata tog novca baš i nije sasvim brzo i lako ostvarivala. Budući da "*Hofpfening amt*" u Rijeci i Bakru, prema jednom dokumentu od 27. rujna 1699. godine, nije imao na raspolaganju nikakvih sredstava, Dvorska komora je kasnije dopisom "podsjetila" Tajno vijeće na obvezu isplate navedena iznosa.⁴⁶

U spomenutoj molbi barun Kušlan nije propustio spomenuti kako bi mjestâ s desne strane rijeke Zrmanje, koja je zaposjela Mletačka Republika, trebalo iznova povratiti, milom ili u slučaju odbijanja, "manu forti, et militari". Iako je priznao da upućene vijesti s terena jako variraju, on je na temelju različitih iskaza, a dijelom i prema prvim informacijama koje su tijekom lipnja 1699. godine stizale u Karlobag, Novi i Bilaj u Lici zaključio da Mletačka Republika na svaki način hoće zadržati zauzeta mjesta s desne strane Zrmanje, iako je, po njegovu mišljenju, Mlečanima zacijelo moralo biti sasvim dobro poznato kako se sve što postoji s desne strane Zrmanje nalazi zapravo na habsburškoj strani. Štoviše, pretpostavljao je da žitelji u spornim predjelima u stvari i ne očekuju ništa drugo nego da tamo dođe habsburška milicija. Oni su navodno već tražili da dođu pod zaštitu cara, samo su im to njihovi lokalni časnici onemogućavali, držeći ih pod mletačkim nadzorom zbog svojih privatnih interesa. Stoga je barun Kušlan izrazio nadu da će tako s vremenom ipak biti

---

⁴⁵ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699).

⁴⁶ Stmk. LA, HK 1699-VI-53.

moguće razmjerno lako riješiti sva pogranična nesuglasja.⁴⁷ Koliko su njegove predodžbe u tom smislu bile realno utemeljene, teško je sa sigurnošću reći.

Neposredno poslije zauzimanja Zvonigrada, barun Kušlan se namjeravao spustiti s raspoloživim vojnim snagama iz Gračaca preko Velebita u Dračevac u Podgorju i na sličan način zaposjesti i to mjesto na koje su Habsburgovci također pretendirali. Ali, taj je pothvat morao najprije odgoditi, a onda i odustati od njega jer je angažirane krajiške snage zbog kronične nestašice živežnih namirnica bilo izuzetno teško održati na okupu. Zanimljivo je da Kušlan u lipnju 1699. godine niti u jednom jedinom mjestu u Lici i Krbavi nije zatekao gotovo nikakvu zalihu streljiva i živežnih namirnica (o novcu da se i ne govori!). Jedino je u Karlobagu našao 300, a u Gračacu 170 centi brašna.⁴⁸ Budući da su sva njegova izvješća s terena, upućena višim tijelima, bila ne samo česta nego i iznimno sadržajna, nema razloga ni u tom slučaju sumnjati u njegovu vjerodostojnost. Dvorska komora u Grazu zapovijedila je dana 22. lipnja 1699. godine bakarskom upravitelju Pietru de Denaru da hitno pošalje živežne namirnice u Karlobag, a carskim posrebiteljima soli u Trstu Franciscu Marenziju i Gieremiji Francollu zapovijedeno je da odmah prikupe i pošalju 5000 guldena (ili florina) blagajniku i inspektoru u Bakru Carlu Ferdinandu von Dappu, koji je 11. srpnja 1699. godine potvrdio primitak tog iznosa.⁴⁹

Unatoč svim svojim naporima, Habsburgovci poslije zauzimanja Zvonigrada jednostavno nisu imali dovoljno snage da na sličan način zaposjednu još i Dračevac i druga mjesta u Podgorju i Pozrmanju mada su ih također željeli povratiti. Štoviše, zbog pomanjkanja ljudi, živežnih namirnica i streljiva jedva su se održali i u sâmom Zvonigradu. Mlečani su, naime, u protunapadu pokušali iznova osvojiti izgublenu utvrdnu, ali im to više nije pošlo za rukom. Okršaji su očito neko vrijeme trajali, a onda su prestali. Jedno habsburško izvješće od 27. lipnja 1699. godine (koje autor nije imao pri ruci u izvorniku, ali o njemu postoji posredna informacija)⁵⁰ izrijeком govori o tome da su Mlečani u međuvremenu odstupili od daljnjih pothvata oko Zvonigrada (*“Abzug der Venetianer von der Unternelmen auf Svonigrad”*), što će reći da ga unatoč svim habsburškim slabostima ipak nisu uspjeli vratiti. Zahvaljujući upravo efektnom zaposjedanju i potom uspješnoj obrani Zvonigrada, Habsburgovci su uspjeli zadržati to mjesto u svojoj vlasti, za razliku od nekih drugih mjesta u Podgorju i Pozrmanju koja su ostala pod mletačkom upravom, pa su ih kasnije redom sve izgubili.

Budući da je Habsburgovcima iz geopolitičkih i drugih razloga bilo iznimno važno održati kontrolu nad Zvonigradom, car Leopold je 28. lipnja 1699. godine

---

⁴⁷ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Stmk. LA, HK 1699-VI-60.

⁵⁰ Vidi spis “Consignation deren vorhandenen Acten von Anno 1682 bis 1699 über die von denen Venetianern unternommenen Usurpationen des zu der Licca gehörigen Theils der sogenannten Podgorie” u: HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

posebnom rezolucijom zatražio da se Zvonigrad bolje utvrdi i dobro opskrbi živežnim namirnicama i streljivom, velikim i malim topovima, potrebnim zalihama i ostalim “*apparatu Bellico*”. To se trebalo obaviti ne samo površno i na nekoliko tjedana nego temeljito i za stalno kako bi spomenuta utvrda na strateški važnoj lokaciji svojom obrambenom moći odvrćala sve potencijalne neprijateljske napade i ujedno dominirala, kako čitavim okolnim teritorijem tako i predjelima uzduž rijeke Zrmanje, sve do obale mora. Vladar je zahtijevao da se bez njegova odobrenja ubuduće ne dopusti prijelaz mletačkim postrojbama ili miliciji preko Zrmanje u grofovije Liku i Krjavu i u mjesta koja leže na obali mora, a od Mletačke Republike je zatražio da u roku od mjesec dana sama napusti sporna mjesta i krajeve na razmeđu Like i Dalmacije ili da u tom istom razdoblju dokaže svoje eventualno bolje pravo na to područje. Sličan je zahtjev ponovljen i u rujnu 1699. godine. U međuvremenu su habsburške vlasti bile dužne sustavno opskrbiti sva pogranična mjesta odgovarajućim posadama, streljivom, živežnim namirnicama i svim nužnim sredstvima te ih uvelike pojačati topništvom, a utvrde popraviti i poboljšati za obranu. U tu svrhu vladar je zatražio od svojih podređenih da u skorije vrijeme izrade popis svih pograničnih mjesta s potpunim podacima o njihovu položaju i utvrđenosti, veličini i snazi njihovih posada, postojanju ili nepostojanju vojničkih skladišta za oružje i živežne namirnice (“*Zeug- vndt Prouinat häußer*”) u tim mjestima. Napokon, zatražio je i odgovarajuće izvješće o tome koja je mjesta, kada i s kojim pravom prisvojila Mletačka Republika. Pritom je trebalo uzeti u obzir i ona mjesta za kojima su Mlečani trenutačno posizali.⁵¹

Kad je habsburški “*Legations Secretarius*” u Veneciji Giuliano Parmiani 3. srpnja 1699. godine primio carsku rezoluciju i sa spomenutim zahtjevom 14. srpnja iste godine upoznao mletački Collegio, odgovoreno mu je samo to da se dotični zahtjev uzima na znanje, pa je on u svom izvješću Dvorskoj komori od 18. srpnja izrazio pretpostavku da će moguće odluke Senata u tom smislu vjerojatno biti priopćene Loredanu, mletačkom veleposlaniku na carskom dvoru u Beču, kako bi ovaj na taj način mogao izravno pokrenuti postupak rješavanja otvorenih pitanja i neriješenih problema na najvišoj razini.⁵² U međuvremenu je i barun Kušlan, 13. srpnja 1699. godine, poslao dvojicu krajiških časnika, zapovjednika u Zvonigradu grofa Coroninija i poručnika Semenica iz Otočca, mletačkom providuru (generalu) u Dalmaciji, koji se tada nalazio u Šibeniku, sa zadaćom da mu usmeno prenesu spomenutu vladarsku rezoluciju. Kušlan je 19. srpnja 1699. godine iz Gračaca poslao nadležnim strukturama izvješće iz kojeg proizlazi da su se spomenuti časnici vratili 18. srpnja navečer i usmeno priopćili kako ih je mletački providur primio vrlo uljudno. Kad su ga upoznali s eksplicitnim zahtjevom habsburškog dvora, providur se izjasnio kako je i sâm od Republike upravo tih dana primio zapovijed da se nikakve postrojbe više ne upućuju preko Zrmanje, ali je isto tako dodao da on bez pozitivne zapovijedi Republike ipak ne

---

⁵¹ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

⁵² Ibid.

može i nema ovlasti odstupiti Keglević, Dračevac i druga sporna mjesta za kojima su Habsburgovci težili.⁵³

Glede popisa pograničnih mjesta, koji je vladar također zatražio, barun Kušlan je već 11. srpnja 1699. godine izvijestio da niti u jednom od tih mjesta ne postoji vojničko skladište za oružje i živežne namirnice, jer ono ili nije uopće izgrađeno ili je sasvim ruinirano. Dodao je kako Mletačka Republika s desne strane Zrmanje ne posjeduje trenutačno nikakvo drugo mjesto nego Dračevac na moru, koji je prije bio sasvim razrušen, ali su ga Mlečani u međuvremenu donekle popravili i opasali zidom te se u njemu nalazi mletačka posada od približno 50 vojnika. Spominjući Starigrad, naveo je samo kako je riječ o otvorenom mjestu na obali mora, gdje žive “Morlaci” koji se pokoravaju Mletačkoj Republici, a predvode ih lokalni časnici i vođe kao mletački plaćenici. Kada i s kojim pravom je Mletačka Republika prisvojila to mjesto i zašto vladar do tada nije, navodno, imao o tome nikakvih informacija, to Kušlanu nije bilo poznato. Inače, barun Kušlan u tom izvješću nije propustio kritički se osvrnuti na, po njemu, “vrlo loše” upravljanje Likom i Krbavom, kako u vojnom tako i u gospodarskom i političkom pogledu. Ocijenivši kako je tamo sve “u najvećoj konfuziji”, Kušlan je tvrdio da se pogranična mjesta, kao što su Gračac, Udbina i Bunić, u takvim prilikama ne mogu održati bez njemačkog ljudstva (pored narodne milicije) pod vrhovnim zapovjedništvom iskusnog časnika koji bi lokalne žitelje držao u pokornosti i ujedno se brinuo za to da se u tim mjestima uredno obavlja ratna služba. S ličkim mjestima u unutrašnjosti (navedeni su Novi, Perušić, Bilaj, Ribnik, Široka Kula, Medak, Lovinac, Vrebac, Bunić i još neka) Dvorska bi komora, po njihovu mišljenju, mogla u gospodarskom smislu raspolagati sasvim slobodno i po vlastitoj volji. Što se tiče opskrbe i plaćanja posade u Zvonigradu, barun Kušlan je naznačio samo to da nije mogao o tome blagovremeno razgovarati s grofom Ludovikom Coroninijem kao mjerodavnom osobom, obrazloživši to činjenicom da je komorski upravitelj još prije tri tjedna, tj. koncem lipnja 1699. godine, otišao k carskom povjerenstvu za razgraničenje i odatle na bakarska dobra.⁵⁴

Iz priložene Kušlanove specifikacije o utvrđenosti i snazi pojedinih mjesta vidi se da je u Zvonigradu bilo u to vrijeme 100 ljudi pod zapovjedništvom grofa Antonija Coroninija. U Gračacu je bila smještena posada od 40 ljudi iz Otočke kapetanije pod zapovjedništvom otočkog poručnika Adama Seifridta von Semenica (izmjenjivali su se svaka četiri tjedna). U posadama u Buniću i Prozorcu bili su domaći ljudi, dok se u Karlobagu nalazilo pod oružjem svega 12 ljudi koje je plaćala Dvorska komora. Posebnu je pozornost barun Kušlan posvetio uporištu u Karlobagu. Prema njegovu opisu, tamošnji je burg bio četverokutnog oblika i nalazio se na jednoj uzvisini. Imao je četiri tornja i još jedan okrugli toranj u sredini. Taj je imao tri kata, ali je bio u lošem stanju, pa se nije koristio. Unutra je ipak postojalo vojničko skladište za oružje i u

---

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Ibid.

njemu je zatečeno potrebno naoružanje. Kako bi se i grad i luka mogli učinkovito braniti, Kušlan je predložio da se u karlobaškoj utvrdi, doduše s malim troškovima, postavi i rasporedi jedna bitnica.⁵⁵

Budući da su u to vrijeme već bile obustavljene sve daljnje operacije između Habsburške Monarhije i Mletačke Republike, barun Kušlan je 23. srpnja 1699. godine izvijestio o dolasku povjerenstva za razgraničenje tijekom prethodnog dana u popinski kraj u južnoj Lici i ujedno zamolio za dopuštenje da se na neko vrijeme vrati kući, obrazlažući to neophodnom potrebom za njegovom kupanjem. Izrazio je spremnost da se po okončanju takvog oporavka vrati natrag i uputi onamo kamo mu se zapovijedi. Kako bi se tekući poslovi kontinuirano obavljali, predložio je da se vojno zapovjedništvo za njegove odsutnosti prenese na otočkog kapetana grofa Strassolda. To je odobreno dana 26. kolovoza 1699. godine.⁵⁶ U međuvremenu su habsburški, mletački i osmanski povjerenici za razgraničenje ustanovili 15. kolovoza 1699. godine trojnu habsburško-mletačko-osmansku granicu (*Triplex Confinium*) u ličko-primorsko-dalmatinsko-bosanskom dotirnom prostoru na Medviđoj Glavici (dan. Medveđak), vrhu Velikog (ili Debelog) brda,⁵⁷ sjeverozapadno od Knina, preciznije u području između Knina i izvora Zrmanje. Ali, sâm proces uzajamnih razgraničenja time još nije bio u potpunosti okončan.

Prema unaprijed dogovorenom načelu, svaka je strana prilikom razgraničenja trebala u svojoj vlasti zadržati ono što prije zaključenja mira osvoji ili zaposjedne (*“uti possidetis, ita possideatis”*). Kako je između Habsburške Monarhije i Mletačke Republike nastao spor o tome kome trebaju pripasti neki krajevi i mjesta na međi Like i Dalmacije poslije završenog rata s Osmanskim Carstvom, car Leopold je 29. kolovoza 1699. godine zatražio podrobno izvješće s podacima o prijašnjem mletačkom zaposjedanju ili devastiranju svih onih spornih mjesta i krajeva koje su habsburške vlasti u to vrijeme smatrale sastavnim dijelom Like i Krbave. Zanimala su ga također i trenutačna mletačka teritorijalna presezanja u spornim predjelima u Podgorju i Pozrmanju. Pritom nije propustio posebno naglasiti da su obje grofovije (Lika i Krbava) osvojene habsburškim zaposjedanjem tamošnjih tvrdih mjesta i protjerivanjem osmanskih posada. Na to su habsburški povjerenici za razgraničenje, potpredsjednik Dvorskog ratnog vijeća u Grazu grof Johann Ferdinand von Herberstein, ratni savjetnik i zapovjednik gradačke utvrde Schlossberg grof Josip Rabatta i komorski savjetnik grof Johann Joseph von Wildenstein, izvijestili vladara 9. listopada 1699. godine da Mlečani prije habsburške rekonkviste Like i Krbave nisu zaposjeli nikakvo drugo mjesto u Podgorju i Pozrmanju nego samo Obrovac, koji su Osmanlije nakon pada Knina sâmli napustili, dok su žitelji u Starigradu i Dračevcu oduvijek priznavali habsburšku vlast i plaćali tribut karlovačkom generalu, napomenuvši kako ima još mnogo ljudi koji to znaju.

---

⁵⁵ Ibid.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ R. LOPAŠIĆ, nav. dj. (kao bilj. 1), sv. III, str. 159.

Prema interpretaciji u tom izvoru, Knin i Sinj se nalaze “u gornjoj Hrvatskoj” (“*in Ober Croazien*”),⁵⁸ čime se ustvari (ne)izravno sugerira da spomenuta mjesta ne bi trebala pripadati Mletačkoj Dalmaciji. Dakako, ni Mlečani nisu mirovali. Mletačke su vlasti u Zadru u međuvremenu saslušale velik broj sudionika u proteklom ratu, svećenika, staraca i drugih ljudi, kako bi se njihovim svjedočanstvom utvrdilo poglavito pravo Mletačke Republike na sporne krajeve i mjesta. Rezultati tih saslušanja zabilježeni su u pet zapisnika koji su proslijeđeni mletačkom veleposlaniku u Beču.⁵⁹

Habsburška je strana ponajviše inzistirala na rijeci Zrmanji, koja “teče u ugodnoj, obrađenoj i nastanjenoj dolini”, kao prirodnoj granici (“*nathürliche Gräniz*”) koja odvaja mletačku Kraljevinu Dalmaciju od habsburških grofovija Like i Krbave. “I ja smatram kako bi trebalo tražiti da se odstupe sva mjesta koja se nalaze s ove strane Zrmanje, s obzirom da je Vaše carsko veličanstvo prije ovoga rata stalno posjedovalo mnoga mjesta na morskoj obali i na ušću Zrmanje” – obrazlagao je težnje habsburškog dvora carski povjerenik Marsigli.⁶⁰ Ali, Mlečani nipošto nisu bili spremni pristati na takvo rješenje. Štoviše, mletački je povjerenik Grimani smatrao da Mlečanima pripada i Gračac jer su ga navodno oni prvi osvojili,⁶¹ dok je za Starigrad tvrdio da Republici zapravo pripada još od 1675. godine, i to na temelju nekakva internog sporazuma tadašnjega mletačkog generala u Dalmaciji Petra Civranija s Osmanlijama.⁶²

Iako je mletački veleposlanik u Beču Loredano poslije pada Zvonigrada obećao da Republika s desne strane Zrmanje neće poduzimati ništa novo nego će u svemu zadržati *status quo*, Mlečani su uskoro s naoružanim ljudstvom zaposjeli nenastanjeni burg Keglević, udaljen od Zvonigrada nešto preko pola sata. A u Hottonu gdje prije, navodno, nije bilo nikakve posade, postavili su domaću posadu i jednu plaćenu satniju, okruživši ga zidom. Prema jednom habsburškom izvoru iz tog vremena, trenutni zapovjednik u Zvonigradu, barun Gall, nije mogao sa svojom posadom spriječiti mletačke pogranične ispade s obrazloženjem da se oni događaju predaleko od same utvrde. Kad je lički kapetan barun Rambschüssel, na temelju prethodne zapovijedi dvorskog kancelara, potkraj 1700. godine u habsburško ime zatražio od mletačkog providura u Dalmaciji odstup Hottona, Kobilice, Keglevića, Dračevca, Starigrada i drugih mjesta s desne strane Zrmanje, Mlečani nisu htjeli ni čuti za to, iako su Osmanlijama u isto vrijeme dragovoljno prepustili Plavno i Strmicu u blizini Zvonigrada.⁶³ Unatoč prosvjedima habsburških povjerenika, cijelo južno Podgorje i gotovo čitavo Pozrmanje

---

⁵⁸ HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

⁵⁹ B. DESNICA, nav. dj., sv. II, str. 349 i dalje.

⁶⁰ Vidi spis “Information, welche bey Instellung der zwischen Eüer Kay[serlichen] May[estät] und der Republic von Venedig in beederseits Conquisten von Dalmatien und Kroat[i]en zu unterschieden habenden Gränzen dienlich seyn werde” u: HDA, SLK, kut. II, br. 35/69 (1699.).

⁶¹ R. LOPAŠIĆ, nav. dj. (kao bilj. 12), str. 47.

⁶² Vidi bilj. 58.

⁶³ HDA, SLK, kut. III (1700.).

(osim Zvonigrada) pripalo je konačnim razgraničenjem 1700. godine Mletačkoj Dalmaciji. Kako svi pokušaji Habsburgovaca da u međuvremenu povrate sporne krajeve i mjesta na međi Like i Dalmacije nisu urodili plodom, Mlečani su razgraničenjem nakon Karlovačkog mira jednostavno zadržali u svojoj vlasti ono što su već ranije na razne načine bili prisvojili.

c) Teritorijalne pretenzije poslije 1699. godine

Ali, problem time ni izdaleka nije bio riješen. Dapače, pogranični sporovi i pretenzije su nastavljene. Prema izvješću Dvorske komore od 5. travnja 1700. godine, Mlečani su pretendirali i na luku Trstenicu (između Starigrada i Lukova) pa su iz tog kraja potjerali carske pastire, a u luku postavili jednu malu galiju. Iako su mletački podanici tijekom mnogih ljeta sasvim slobodno uživali pašnjake u Lici, oni su u Podgorju oduzeli carskim podanicima popriličan broj stoke, držeći kako to područje ne pripada Habsburškoj Monarhiji nego Mletačkoj Republici. Jedan dio utvrđenja u Dračevcu, koje je srušeno udarom groma, Mlečani su iznova podigli i popravili. Napokon, mletačkim je zapovjednicima u Kegleviću i u Hottonu bilo zapovijedeno da u zgodnoj prilici preotmu Zvonigrad na sličan način kako su to učinile habsburške snage.⁶⁴

Dvorska komora u Grazu izvijestila je također 12. rujna 1701. godine da je serdar Janković s nekoliko svojih vojnika iz Dalmacije došao pod Zvonigrad, ondje podigao logor i lokalnim žiteljima popalio kuće, a njegovi konji pojeli njihovo proso i kupus. Budući da je Komora tada zapovijedila habsburškom kapetanu u Lici barunu Ramschüsselu da na svaki način ima spriječiti takve neprijateljske napade, on je s raspoloživim snagama krenuo prema Zvonigradu, pa se Janković ubrzo povukao iz tog kraja.⁶⁵ Budući da je i car Leopold 20. rujna 1701. godine zatražio da se mletački prepadi i upadi na carsko tlo svakako sprečavaju (a to je ponovio i 22. listopada iste godine), nadležne su vlasti 12. listopada 1701. godine izdale privremeni naputak za ličkog kapetana baruna Ramschüssela u svezi s očuvanjem reda na granici, kontroliranjem svih trgovačkih puteva koji vode na mletačko područje i drugim zadaćama koje su mu tim naputkom bile povjerene.⁶⁶

Za to vrijeme Jankovićeva je milicija zaposjela položaje pod kulom Keglević, a Zinobadijeva oko Hottona. Prema svjedočanstvu Janka Krekovića i Janka Balića, mletačka se milicija (oko 500 ili 600 ljudi) pojavila u tim mjestima s nakanom da učvrsti mletačke položaje jer se proširila vijest da će u te krajeve doći habsburško povjerenstvo s brojnom njemačkom vojskom kako bi Mlečanima preotelo kulu Keglević.⁶⁷

---

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Ibid.

⁶⁶ HDA, Uvezani spisi – Karlovački generalat, knj. II (1642.–1735.), br. 184, fol. 204–207. Usp. R. LOPAŠIĆ, nav. dj. (kao bilj. 2), sv. III, str. 204 i dalje.

⁶⁷ HDA, Generalkomanda Karlovac – Varaždin, kut. I, br. 3/29 (1701).

Iste jeseni mletački su podanici iz Ravnih kotara prešli na habsburško područje i u mjestu Kobilici na spornom području podigli čardak, a Mlečani su postavili straže na obroncima Velebita. Habsburške su vlasti poslale u Kobilicu 200 ljudi pod zapovjedništvom baruna Ramschüssela sa zadaćom da poruše čardak, ali su serdari Janković i Zinobad uzbunili cijele Kotare i s jakim ljudstvom otjerali habsburške snage. O kakvoj se obostranoj nepopustljivosti u teritorijalnom smislu radilo, svjedoči i podatak da je sporno područje oko dotičnog čardaka bilo opsega svega 30 do 40 jutara zemljišta. Da je u svemu tome bilo i obavještajne djelatnosti, svjedoči podatak da je barun Ramschüssel poslao u Ravne kotare jednog neokršćanina (konvertita s islama na kršćanstvo) da mu tamo tobože nešto kupi, a ustvari da pobliže ispita stanje na terenu. Iako ga je u tom kraju jedan dobri prijatelj savjetovao da se uskoro vrati jer će u protivnom biti odveden na galije, on je ipak uspio donekle promotriti stanje na terenu te iz pouzdanih izvora saznati da je mletački general u Dalmaciji zaprijetio ratom Habsburgovcima i da se mletačke pogranične utvrde sustavno pojačavaju i opskrbljuju živežnim namirnicama, o čemu je uredno izvijestio ličkog kapetana.⁶⁸

Sudeći prema raspoloživim habsburškim izvorima, pogranični incidenti na međi Like i Dalmacije, koje su povremeno izazivali mletački podanici i njihovi lokalni zapovjednici (poglavito serdari Zinobad i Janković), bili su brojni i raznovrsni: neovlašteno podizanje čardaka u Kobilici, zaposjedanje Hottona, postavljanje straža na Velebitu, krađa 19 konja i jedne mazge carskom povjerenstvu u popinskom kraju 1699. godine (u izvoru su kradljivci čak poimence navedeni), spaljivanje dvanaest pastirskih kućica na habsburškom zemljištu i sl.⁶⁹ Kad je barun Gall prenio mletačkom generalu u Zadru Alvisu Mocenigu žalbu habsburških vlasti zbog takvih očito neprijateljskih pothvata i u skladu s pismenim napatkom zatražio primjerenu zadovoljštinu, Mocenigo je 27. rujna 1701. godine odgovorio da je sporni teritorij u prostoru *tromeđe (Triplex Confinium)* bio zaposjednut već prije mirovnog ugovora (odnosno prije nego je u Popinu stiglo povjerenstvo za razgraničenje). Dokazivao je da je u mjestu Kobilici još za vrijeme proteklog rata postojao čardak, okružen palisadom, poradi obrane ono malo tamošnjih stanovnika od osmanskih provala. Otklonio je mogućnost uklanjanja mletačkih straža, a što se tiče primorske padine Velebita, tvrdio je kako je ona očito mletačka. Glede popaljenih pastirskih kućica priznao je da je spaljena samo jedna, i to ona koju su pastiri prethodno napustili.⁷⁰ Zapovjednici pograničnih utvrda u gornjoj Lici (lovinački kaštelan Stojan Kovačević, zastavnik iz Gračaca Ivan Šikić, knez iz Lovinca Petar Vrkljanović, knez iz Gračaca Ivan Došanović i svjedok Lazar Došanović) pobili

---

⁶⁸ HDA, SLK, kut. III (1701.).

⁶⁹ HDA, SLK, kut. III, br. 3/29 (1701.); HDA, Uvezani spisi – Karlovački generalat, knj. II (1642.–1735.), br. 173, fol. 179–180, br. 174, fol. 181–183.

⁷⁰ HDA, SLK, kut. III, br. 3/29 (1701.); HDA, Uvezani spisi – Karlovački generalat, knj. II (1642.–1735.), br. 175, fol. 186–187.

su neke njegove navode,⁷¹ ali se stanje na terenu nije bitno promijenilo.

Mlečani su 1706. godine čak tvrdili da njihov posjed u Podgorju dopire do Lukova i da je Lukovo prava granica, potkrepljujući tu tvrdnju inače teško provjerljivim podatkom o tradicionalnim dvobojima koji su se među habsburškim i mletačkim podanicima navodno uvijek rješavali u Lukovu kao zajedničkoj međi.⁷² S druge strane, u pisanom obraćanju vladaru glede spora oko luke Dračevac u Podgorju 25. rujna 1708. godine, Dvorska komora u Grazu nije samo držala spornim pitanje pripadnosti Zvonigrada i Dračevca nego je i cijelo područje do rijeke Cetine smatrala “okupiranim teritorijem”, pozivajući se pritom čak i na recentni rad mletačkog geografa Coronellija *Mappa Geographica* u kojem se to područje navodno naziva “*pars Croatiae*”.⁷³ Na preglednoj Müllerovoj karti Ugarske iz 1709. godine granica između Habsburške Monarhije i Mletačke Republike ucrtana je na rijeci Zrmanji, iako je stvarno stanje na terenu tada (a i kasnije) bilo sasvim drugačije.⁷⁴ U promicanju habsburških prava na Dalmaciju zapaženu su ulogu imali i Marsigli i Vitezović, ali ni njihovi argumenti nisu mnogo pomogli.

Žitelji u spornim predjelima, koji su također dio čitave problematike, nalaze se u isto vrijeme uglavnom samo na rubu događanja. Promjena podaništva bila je, osobito u prvim desetljećima poslije Karlovačkog mira 1699. godine i utvrđivanja novih granica, najčešće jedina ili gotovo jedina stvarna promjena u životima tih ljudi. Oni su bili više objekt nego subjekt lokalne zbilje, premda je pitanje razgraničenja među velikim imperijalnim sustavima na terenu za njih bilo u dobroj mjeri pitanje od egzistencijalne važnosti s obzirom na transhumantna kretanja i sl. Institucionalizacijom habsburško-mletačko-osmanske “trojne krajine”, nove su granice u velikoj mjeri postale nezaobilazan dio njihova svakodnevnog iskustvenog i izražajnog područja,⁷⁵ prije svega u ozračju uveliko posredovane pogranične komunikacije s kojom se ti ljudi ranije u širem prostoru tromede nisu susretali.

4. ZAKLJUČAK

Različita zbivanja o kojima govore vrela svjedoče o nastojanjima obiju strana da u borbi za teritorij i vlastite interese zauzmu što bolje pozicije, ali i o njihovoj nemoći da u potpunosti realiziraju mnoga svoja međusobno antagonistička htijenja. Mlečani su zadržali Podgorje i Pozrmanje, ali se njihove pretenzije prema južnoj Lici nisu

---

⁷¹ HDA, Uvezani spisi – Karlovački generalat, knj. II (1642.–1735.), br. 176, fol. 188.

⁷² B. DESNICA, nav. dj., sv. II, str. 395–396.

⁷³ HDA, SLK, kut. IV (1708.).

⁷⁴ Vidi: Mirko MARKOVIĆ, *Descriptio Croatiae. Hrvatske zemlje na geografskim kartama od najstarijih vremena do pojave prvih topografskih karata*, Zagreb, 1993., str. 211.

⁷⁵ Usp. Wolfgang SCHMALE – Reinhard STAUBER (Hrsg.), *Menschen und Grenzen in der Frühen Neuzeit*, Berlin, 1998., str. 9.

ostvarile. Habsburgovci su imali pretenzija prema Dalmaciji, ali se nisu uspjeli učvrstiti niti na Zrmanji. Ostaje činjenicom da Habsburška Monarhija nije ponovno došla u posjed otuđenog dijela Podgorja, iako je povremenih sporova s Mletačkom Republikom oko nekih područja na međi Like i Dalmacije bilo i u 18. stoljeću. Tek stotinjak godina poslije Karlovačkog mira, nakon pada *Serenissime* 1797. godine, mletački će posjedi u Dalmaciji i u istočnojadranskome arealu, uključujući i Podgorje i Pozrmanje, definitivno pripasti Habsburškoj Monarhiji.

Željko Holjevac: THE PROBLEMS ATTENDING THE DRAWING OF BOUNDARIES
BETWEEN THE HABSBURG EMPIRE AND VENICE UNDER THE VELEBIT
MOUNTAIN CHAIN AND IN THE ZRMANJA RIVER VALLEY AT THE END
OF THE 17TH AND THE BEGINNING OF THE 18TH CENTURY

Summary

The question of drawing the boundaries between the Habsburg Empire and Venice under the Velebit mountain chain and in the Zrmanja river valley at the end of the 17th and the beginning of the 18th century has not up to the present day received satisfactory historical treatment even though this problematic has a decisive significance for shaping today's regional boundaries (in the geographical sense) between Lika and Dalmatia. The recognizable contours of this border were created precisely at this point of history. The Croatian State Archive in Zagreb (as well as other sources) possesses, relatively speaking, a sufficient quantity of original material showing that we are speaking of a process whose nature was conflictive by nature. The question of drawing boundaries was in reality a question of the relationship of powers in the confrontation between the contradictory interests and aspirations of the Habsburg Monarchy and the Venetian Republic where the establishment of mutual differential distance. The "newly-gained acquisitions" was of equal importance to their common position against the Ottoman Empire during the Wien (or the War between the Holy League and the Ottoman Empire) war (1683–1699). Against the pronounced Habsburg advances onto the eastern Adriatic area the Venetians mounted an effort to broaden their authority to the region under Velebit, the Zrmanja valley and southern Lika, in effect to safeguard and secure their absolute *dominium per mare*. This is why frequent quarrels, misunderstandings, incidents and even outright armed conflicts (for example, near Zvonigrad) occurred in these contested regions even after the peace treaty in Srijemski Karlovci in 1699 and the drawing up of new boundaries. Various events described in the historical documents bear witness to the attempts of both sides to gain for themselves the best possible positions in the conflict over territory and for their own interests but also to their inability to fully realize many of their mutually antagonistic aspirations. At the same time, the inhabitants of the contested regions, who are also a part of the problematic, find themselves at the same time only on the edges of events.